

Het samenspel van generaties

Wanneer bent u geboren? Hoe zag Nederland of uw land van herkomst er toen uit? Wat zijn uw eerste herinneringen? Hoe was uw puberteit? Welk boek en welke muziek hebben de meeste indruk op u gemaakt? En later in uw leven – hoe hebben u en uw partner besloten wie er (hoofdzakelijk) voor de kinderen ging zorgen en wie er (voornamelijk) voor de kost werkte? En als u al gestopt bent met werken: wanneer en waarom bent u opgehouden met werken? Voelt u de zorg voor hulpbehoevende naasten als een vanzelfsprekendheid, een verplichting of een activiteit die u alleen doet als het in uw eigen werkschema past?

De antwoorden op deze vragen voelen voor u uniek omdat het uw eigen leven is. En toch zullen uw antwoorden eerder overeenkomen met de antwoorden van uw leeftijdsgenoten en zich eerder onderscheiden van de antwoorden die iemand geeft die 30 jaar ouder of jonger is dan uzelf. Mensen van verschillende leeftijden zijn in velerlei opzicht anders omdat ze meer of minder lang geleefd hebben maar ook omdat de context waarin ze belangrijke beslissingen namen anders was. Denk hierbij aan maatschappelijke idealen, politieke stromingen, religieuze overtuigingen en kerkelijke normen, aan werkpatronen, aan woonomgevingen, aan mogelijkheden voor reizen en transport, aan gebruiken en wetten die het samenleven regelen. Kortom: generaties, oud en jong, verschillen nogal van elkaar hoewel ze op dit moment in dezelfde context leven. De interactie van de levenscontext met taken en uitdagingen van elke levensfase is voor dit verschil verantwoordelijk.

Oud en Jong. Verschillende generaties in Nederland biedt u een bundeling van verschillen en overeenkomsten tussen oud en jong in Nederland anno 2010.

Vooraf in het domein van arbeid zijn er veel verschillen. Hier versterken maatschappelijke veranderingen en technologische ontwikkelingen elkaar. Zoals Ester, Diepstraten en Vink in hun bijdrage schrijven: het arbeidsdomein is het toneel van de intergenerationele strijd. Bontekoning biedt in zijn bijdrage een gedetailleerde analyse van meer of minder geslaagde samenwerking tussen verschillende generaties. Hij beschrijft hoe juist verschillende generaties het innovatievermogen van bedrijven kunnen bevorderen. In het hoofdstuk van Knipscheer en Heldens gaat het om arbeid vanuit een levensloopperspectief. De auteurs houden een goed onderbouwd en vlammend pleidooi voor de noodzaak om ouderen langer in het arbeidsproces te houden: noodzakelijk vanuit maatschappelijk perspectief en betekenisvol voor de identiteit van de ouderen zelf.

Hoekstra legt in zijn bijdrage uit waarom wij überhaupt verouderen. Deze vraag klinkt misschien triviaal maar is het uit biologisch oogpunt geenszins. Ouder worden lijkt geen biologisch nut te hebben. Daarom is het des te belangrijker om het sociaal-culturele nut verder te belichten.

De volgende hoofdstukken laten zien wat generaties uitwisselen, hoe 'geven' en 'nemen' gestalte krijgen en hoe kennis en begrip tussen generaties mogelijk bevorderd kunnen worden. Estate planning beschrijft de overdracht en het beheer van vermogen na overlijden. Schols behandelt in zijn bijdrage de vraag of het financieel voordelig is de kindergeneratie gedeeltelijk over te slaan om rechtstreeks aan de kleinkinderen te vererven. Westerhof en Kuin laten zien dat er in Nederland een gebrek is aan contact tussen jongeren en ouderen wat leidt tot wederzijdse stereotype beelden. In zorgsettings kan dit gebrek aan kennis resulteren in problemen in omgang en behandeling. Zij introduceren een op de uitwisseling van persoonlijke levensverhalen gebaseerde interventiemethode om aankomende professionals

in de (ouderen)zorg meer begrip en minder stereotype beelden van de oudere generaties mee te geven.

Opvoeding binnen gezin en familie vormt het meest directe contact tussen verschillende generaties. Elshof onderzoekt in haar bijdrage hoe religieuze opvoeding in katholieke gezinnen binnen drie generaties veranderd is. De belichaming van religiositeit blijft, maar de vorm en inhoud worden sterk door de veranderende context beïnvloed. Prins bestudeert de religieuze beleving van jongeren omwille van hun seismografische functie voor aankomende culturele veranderingen. Hij beschrijft een verschuiving van de verbondenheid met gevestigde kerkelijke instituten naar een individuele zoektocht naar zingeving en het ontstaan van een persoonlijke doe-het-zelf religie.

In de bijdrage van Van den Born wordt op indrukwekkende wijze beschreven hoe sterk ouderen en jongeren verschillen in hun natuurbeleving en welke consequenties de toenemende vervreemding van de natuur voor de ontwikkeling en gezondheid van jongeren en voor het behoud van de natuurlijke omgeving kan hebben. Om het bredere kader zichtbaar te maken wordt het boek afgesloten met een studie van de levensloop en samenhang tussen generaties in een radicaal andere context. Borsboom analyseert de levenscyclus van de Australische Aborigines die gekenmerkt wordt door religieuze rituelen. Deze rituelen maken de overgang van de ene naar de andere levensfase zichtbaar. Ouderen leiden in de Aboriginal cultuur de religieuze rituelen en zijn voor de geestelijke en intellectuele ontwikkeling van jongeren verantwoordelijk.

Hoe verloopt het intergenerationele samenspel in het Nederland van 2010? Waarvoor zijn ouderen verantwoordelijk en hoe is de positie van jongeren in dit spel? Ouderen doen veel – zij zijn als vrijwilligers vaak de smeeroilje in organisaties – maar ze hebben geen structurele, duidelijke, en zichtbare verantwoordelijkheden waaraan ze een maatschappelijke identiteit kunnen ontleen. Hoewel er een vitale

levensfase bijgekomen is blijkt het probleem van marginalisering niet opgelost. Tegenwoordig zijn mensen die met pensioen gaan redelijk fit en hebben nog gezonde jaren in het vooruitzicht. Ook een verhoging van de pensioensleeftijd naar 67 jaar zal dit niet drastisch veranderen. Naast het feit dat het leven langer dan ooit duurt, verandert de maatschappij dramatisch. Van een bevolkingspiramide is geen sprake meer, eerder van een zuil, dat wil zeggen: de verhouding tussen het aantal ouderen en jongeren verschuift ook in de komende 30 jaar nog sterk. In 2040 zullen 65-plussers 23% van de bevolking uitmaken, nu in 2010 is het aandeel 65-plussers in de samenleving 15%. Naast deze kwantitatieve verschuiving zijn de mensen die straks oud worden van een andere generatie. Deze babyboomers hebben al een keer maatschappelijke veranderingen gestimuleerd en voor meer zelfbepaling bij de invulling van hun leven gestreden. Mogelijk grijpen ze nog een tweede kans zich te profileren: als pioniers van het 'nieuwe ouder worden'. Tot op de dag van vandaag zijn er weinig aantrekkelijke rollen voor ouder wordende mensen en inspirerende voorbeelden moeten met de loep gezocht worden. En de jongere generatie? Zij maken zich zorgen straks met te weinig jongeren voor de sociale zekerheid van allen op te moeten komen. Ester, Diepstraten en Vinken beschrijven de jongeren als een groep die openstaat voor een flexibele levensloop en verandering van vastgeroeste sociale zekerheidsstructuren. Zo bezien lijkt het erop dat de perspectieven van het 'nieuwe ouder worden' en de flexibilisering van levenslopen goed bij elkaar passen. De betonnen muur van '65 jaar = stoppen met werk' echter maakt de flexibilisering van levenslopen voor ouderen en jongeren bijna onmogelijk.

Er valt nog een wereld te winnen: voor de identiteit als volwassene op leeftijd, tegen de eenzijdige belasting van een kleinere groep jongeren en ook voor de toekomstige samenleving. Meestal worden de consequenties van de vergrijzing vanuit economisch oogpunt bediscussieerd. Wij

gaan er in dit boek echter op in waar kansen voor het inter-generationale samenspel liggen en waar aan het wederzijdse begrip nog gewerkt mag worden om er samen iets moois van te maken.